

TARİHİ AÇIDAN ARAKAN'DAKİ MÜSLÜMANLAR VE BUDİSTLER ARASINDAKİ BÖLGESEL ÇATIŞMALARIN ARKA PLANI

*Abdur Rahman Fuad**

Öz

Bu tebliğin temel amacı pasifizizmle özdeşleşen Budizm'in Arakan'da nasıl radikalleştiğini anlatmaktır. Bunun yanında Myanmar hükümetinin arka planda nasıl rol oynadığını tarihi açıdan ortaya çıkarmaktır. Ana kaynaklar, güncel kaynaklar ve tarihi verilere dayanılarak üzerinde çalışılan makalenin diğer bir amacı ise tarihsel perspektifi ortaya koyarak, Arakanlıların köken olarak Bangladeşli olduğu iddiasını çürütmektir. İslam'ın yayılması ve bölgenin ticaret yolları üzerinde bulunmasından dolayı Arakan bölgesine dünyanın çeşitli yerlerinden göçmenlerin gelmesi bölgenin etnik ve kültürel çeşitliliğini arttırmıştır. Tarih boyunca zaman zaman bölgesel hâkimiyet konusunda Budistler ile Müslümanlar arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Aslında Arakan M.Ö. 2666'dan M.S. 1784'e kadar yaklaşık 4,500 yıl özgürce yaşayan bir ülkedir. İngiltere sömürgesinden sonra Müslümanlar Arakan'ın bağımsız bir devlet olmasını istemişler, fakat bu bölge Myanmarla birlikte 1948'de İngiltere'den ayrılmıştır. Ülke içinde çoğunlukla devam eden askeri yönetimler tarafından Rohingya'lara Myanmar vatandaşı olarak değil yabancı (Bangladeşli) olarak yaklaşılmıştır. Bu yaklaşım şimdiki hükümet tarafından da sürdürülmekte ve bu yolla insan hakları halen ihlal edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Budist, Çatışma, Arakan, Rohingya, Vatandaşlık kimliği.

BEHIND THE REGIONAL CONFLICTS BETWEEN MUSLIMS AND BUDDHISTS IN ARAKAN FROM THE HISTORICAL PERSPECTIVE

Abstract

The basic purpose of this paper is to apprehend how pacifist Buddhism radicalized in Arakan. Alongside with, it will be find out from the historical perspective that how Myanmar government had acted from behind. Moreover, Primary and contemporary sources as well as some historical data, will use to reject the claim that Arakanese as Bangladeshi by making historical logics. Due to the spread of Islam, the maritime trade routes, and the migrations from the various parts of the world, Arakan had increased its ethnic and cultural diversity. From the historical period, the conflicts between the Buddhists and the Muslims are containing offensively to gain the regional domination. Truly, the Arakanese freely reigned in this region nearly 4.500 years from the B.C. 2666 years to 1784 A.D. From the British colonists, the Muslims of Arakan, wanted Arakan as an independent state. However, after the 1948, the region achieved its independence from the British rule as the part of Myanmar, but not as an individual state. The military rule and the existing government in that country are still now imagine that minorities specifically the Rohingyas are foreigner (Bangladeshi), not as their citizens. For why, human rights are still being violated.

Keywords: Buddhist, Conflict, Arakan, Rohingya, Citizenship identity.

المسلمون في أراكان من منظور تاريخي
وخلفية النزاعات الإقليمية بينهم وبين البوذيين

نبذة

*Yüksek Lisans, İslam Tarihi Bilim Dalı, Necmettin Erbakan Üniversitesi, fuadduab89@gmail.com

الغرض الرئيسي من هذه الورقة هو شرح كيف أن البوذية التي تم تحديدها مع السلام هي راديكالية في أركان. بالإضافة إلى ذلك، الخلفية التاريخية لكيفية قيام حكومة ميانمار بدورٍ في الخلفية. وهدف آخر من هذه المقالة التي تستند إلى المصادر الرئيسية والمصادر المعاصرة والبيانات التاريخية، هو دحض الادعاء بأن شعب أركان من أصل بنغلاديشي. أدى وصول المهاجرين من مختلف أنحاء العالم إلى منطقة أركان بسبب انتشار الإسلام والطرق التجارية إلى زيادة التنوع العرقي والثقافي في المنطقة. كانت هناك صراعات عبر التاريخ بين البوذيين والمسلمين ومن وقت لآخر حول الهيمنة الإقليمية للمنطقة. في الواقع كانت أركان دولة تعيش بحرية تامة في الفترة التاريخية 2666 قبل الميلاد حتى 1784 ميلادية أي 4500 عام. أراد المسلمون أن تكون أركان دولة مستقلة بعد إنتهاء الإستعمار البريطاني ولكن انفصلت هذه المنطقة مع ميانمار عام 1948م عن بريطانيا. تم التعامل مع معظم الروهينجيين كأجانب (بنغلاديشيين) بدلاً من كونهم مواطنين ميانمار من قبل الحكومات العسكرية التي حكمت البلاد بشكل عام. تم الحفاظ على هذا النهج من قبل الحكومة الحالية، ولا تزال حقوق الإنسان تنتهك فيها.

الكلمات المفتاحية: البوذية، الصراع، أركان، الروهينجيا، هوية المواطنة.

GİRİŞ

Myanmar, Asya kıtasının güneydoğusunda 676.578 kilometrekarelik yüzölçümüne sahip bir ülkedir. Hindistan, Bangladeş, Laos ve Tayland ile komşudur. Ayrıca enerji transferi ve uluslararası ticaret noktasında çok büyük stratejik öneme sahip olan Bengal Körfezi ile Andaman Denizine kıyısı olan bir ülkedir (Tüysüzoglu, 2012: 2). Daha önce Burma/Birmanya adlarıyla tanınan ülkenin adı 1989'da Myanmar Birliği Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir. Her iki isim (Burma ve Myanmar) de Bamar etnik grubunu nitelemektedir (Bayram ve Yaylar, 2016).

51 milyon nüfuslu ülkede 135 farklı etnik grup mevcut olmakla beraber nüfusun yüzde 68'ini Bamarlar oluşturmaktadır. Şanlar, Karenler, Rakhineler, Rohingya'lar, Çinliler, Monlar, Kaçiler, Kayinler, Kayalar ve Hintliler ülkedeki diğer önemli etnik gruplardır. Resmi verilere göre nüfusun yüzde 89'u Budist, yüzde 4'ü Hıristiyan, yüzde 4'ü Müslüman ve yüzde 1'i Hinduisttir. Müslümanlar, Bangladeş'in güneydoğusuna bitişik Arakan dağlık bölgesinde yoğunlaşmıştır (Bayram ve Yaylar, 2016).

Aslında, 'Rohingya' kelimesi Myanmar'da tartışmalı bir terminolojidir. Kipgen'e (2013) göre Arakanlılar kendilerini 'Rohingya' olarak adlandırmalarına rağmen uluslararası düzeyde Birleşmiş Milletler, Myanmar hükümeti ve Myanmar halkının çoğunluğu tarafından Rohingya olarak kabul edilmektedir. Bir diğer tanımlama ise Rohingya'ların komşu ülkesi Bangladeş'ten yasadışı yollar ile Myanmar'a geçtiği iddiasının tezahürü olan 'Bengal göçmenleri' tabiridir. Burada ifade edilmelidir ki Myanmar'da sadece Rohingya Müslümanları değil, diğer Müslümanlar da vardır. Myanmar halkının ve Rakhinelerin büyük bir bölümünün oluşturduğu Budistler, bazen Rohingya'lara 'Rohingya' olarak hitap etmek yerine Bengalce de küçümseme ifadesi olan 'Kalar' ifadesini de kullanmaktadır.

Rohingyalar, esas olarak Myanmar'ın Batı Rakhine bölgesinde yaşayan Müslüman azınlık bir gruptur ve Sünni bir inanca sahiptirler. Myanmar'daki yaklaşık bir milyon Rohingya, Rakhine nüfusunun neredeyse üçte birini oluşturmaktadır. Rohingya'lar Myanmar'ın baskın Budist gruplarından etnik köken, dil ve din bakımından ayrılmıştır. Rohingya halkı, medya kuruluşlarınca da belirtildiği gibi dünyanın en az istenen ve en fazla zulüm gören azınlıklarından biridir. Onlar, ülke içinde serbest dolaşım ve yükseköğrenim hakkından mahrum bırakılmıştır. Resmi izin almaksızın seyahat etme özgürlüğüne sahip değildirler ve ayrıca daha önce iki çocuğa sahip olmama taahhüdünü imzalamaları istenmiştir, ancak yasaklar kesinlikle uygulanamamaktadır.

Bu durumların nedenin 1784'te Müslümanların hâkimiyetinin sona ermesi sonrasında Müslümanlara yapılan kötü muamelelerin 1940'lı yıllardan sonra daha da artarak hız kazanması olduğunu söyleyebiliriz. Myanmar, 1948 yılında İngilizlerden bağımsızlığını elde etmiştir. Bağımsızlıktan sonra iç çatışmalar ve mücadeleler ortaya çıkmaya başlamıştır. 1962 yılına kadar sözde demokratik yönetimden bahsedebiliriz, fakat 1958-1960 yılları arasındaki askeri idare yönetimini de görmezden gelmek tarihi gerçekliğe aykırıdır. 1988 yılında kanlı bir darbe ile yönetimi ele geçiren *Devlet Yasa ve Düzen Restorasyon Konseyi* (State Law and Order Restoration Council) adlı cunta, 1997 yılında *Devlet Barış ve Kalkınma Konseyi* (State Law Peace and Development Council) adını alarak hükümetin yönetim biçimini değiştirmeye çalışmıştır. Cuntacılar tarafından Myanmar Müslümanlarının, özellikle Rohingya'ların özgürlük ve demokrasi arayışları bastırılmıştır. Bu baskılara rağmen Ang San Su Çi (1991'de "demokrasi ve insan hakları için verdiği şiddetten uzak mücadele" nedeniyle Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüş ve şu anda Myanmar'ın başbakanıdır) askeri yönetimin ülkesine tekrar girmesine izin vermeyeceklerini dile getirmiştir. Oslo'da 1991'de

Nobel Barış ödülü kazanan Ang San Su Çi, ülke içerisinde demokrasi adına sesini duyurabilmiş bir aktivisttir (Akhanda, 2013:150-70).

Diğer yandan Arakanlı Müslümanlar, dünya üzerinde en fazla ayrımcılığa maruz kalan halklardan biridir. Buradaki Müslümanlar, ibadet, özel mülkiyet, çalışma, eğitim, evlenme, sağlık, seyahat gibi temel hak ve hürriyetlerden yoksun bırakılmakta; nüfus sayımına dâhil edilmemekte, siyasi tutuklama ve işkencelere maruz kalmakta ve yol yapımlarında zorunlu işçi olarak çalıştırılmaktadırlar (Bayram, Yaylar, 2014: 2-3). Farklı ülkelerde mülteci olan Arakanlıların yaşadıkları duruma kendi gözleriyle şahit olmak için Türkiye Cumhuriyeti'nin eski Başbakanı Ahmet Davutoğlu, şimdiki Dışişleri Bakanı Mevlut Çavuşoğlu ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın eşi sayın Emine Erdoğan'ın bölgeyi ziyaret etmesi, Arakan'ın dünya gündemine gelmesinde etkili olmuştur ve Rohingya Müslümanlarına karşı kullanılan şiddet karşısında Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası alanda yürüttüğü çalışmalar dünya kamuoyunun durumdan haberdar olmasını sağlamıştır.

Bunlara rağmen pasifizme özdeşleşen Budizm'in Myanmar'da Müslüman ve Budist çatışmasının ardından nasıl radikalleştirildiğini ve Myanmar hükümetinin bu çatışmalarda nasıl rol oynadığını tarihi açıdan izah etmeye çalışacağız. Ayrıca tarihsel mantıkları oluşturarak Rohingyaların Bangladeşli olma iddiasını reddetmek; bu çalışmanın diğer bir amacıdır. Bu nedenle ilk önce Rohingya halkının barış içinde yaşamalarının nasıl sona erdiğinden ve nasıl işgal altına girdiklerinden kısaca bahsetmek istiyoruz.

Rohingyalar: Krallıktan İşgal Altına Giren Bir Halk

Arakanlılar, VIII. yüzyılda bölgeye gelen Müslüman Arap tüccarların vesilesiyle İslam diniyle tanışmış ve bölge 1430 yılından sonra Müslümanların bir sıkı yönetim altına girmiştir. Richard Overy (2010), *Complete History of the World* adlı eserinde Arakan'dan, 1500'lü yıllarda Güneydoğu Asya'da İslam dininin hâkim olduğu bir devlet ve zengin bir kültüre sahip olduğundan bahsetmiştir. Müslümanların bu dini ve kültürel birliğine 1784'te Myanmar kralı Budapaya büyük bir ordu göndererek bölgeyi işgal ederek son vermiştir. Müslümanların çoğunlukta olduğu bu devletin kurucusu olan Naramaikla (Süleyman Şah), 1434 yılında vefat etmiştir. Naramaikla başa geçtikten sonra Bengal sultanları gibi paraların bir tarafında Arap harfleri ile yazılan kelime-i tevhid, Müslüman adları ve unvanları kullanılmaya başlanmıştır. Ondan sonraki krallar da Bengal hâkimiyeti etkisinden kendilerini kurtardıysa bile onlar da paraların bir tarafında Arap harfleri ile kelime-i tevhid, diğer tarafında da Budist adları kullanmışlardır (Göksoy, 2016:104-108).

Bu şekilde bir Müslüman devleti hüküm sürerken, 1784'te Arakan bölgesinin bağımsızlığının bir işgal sırasında sona erdiği görülmektedir. Bu işgal sırasında 200.000'den fazla Arakanlı Müslüman hayatını kaybetmiş (Bu konuda abartmalar bazen ortaya çıkıyor), kalanların büyük kısmı o zaman bölgede inşa edilmekte olan tapınaklarda zorla çalıştırılmıştır. Günümüzdeki çatışmaların köklerinin o günlere kadar uzandığı söylenmektedir. 1796 yılında Müslümanlar, kendi hâkimiyetini tekrar geri almak için Burma işgaline karşı ayaklanmışlar, fakat bu ayaklanma başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu olaydan sonra Arakan nüfusunun yaklaşık üçte ikisi Arakan'dan kaçarak Bangladeş'in Çitagong bölgesine sığınmıştır (Medecis Sans Frontieres, 2002: 9).

XIX. yüzyılda bölgede İngiliz işgallerine karşı birçok ayaklanma olduğu bilinmektedir. 1826'daki Anglo-Burma Savaşı'yla İngilizlerin eline geçen ilk toprak parçası da burasıdır. II. dünya Savaşında Japonya, kendi işgali altında bulunan Rakhine bölgesindeki hükümete kendi otoriter gücünü ve ordusunu- *Arakan Savunma Kuvveti* (Arakan Defence Force) kurma izni vermişti. 1945'lerin başında *Arakan Savunma Kuvveti* itilaf devletlerinin safına geçerek Japonlara karşı savaşmıştır. Bu zamanlarda Arakan kriz dönemindeydi. Diğer yandan, İngilizlerin baskısı ile Myanmar Birliği, farklı milletlerle *Pang Long* adında tarihi bir konferans düzenlenmiştir. Ocak 1947'de yapılan bu konferansa farklı milletler davet edilirken Rohingyalar bu konferansa davet edilmemiştir. Bu konferans sonrasında diğer milletlerden oluşan üç bölge yeni kurulan *Myanmar Birliği*'ne dâhil olmuştur. Ancak, Müslüman çoğunluğu olan Arakan bunu kabullenmemiştir (Yunus, 2012: 81-82).

Bu zamandan sonra Rakhine bölgesindeki Arakanlıların kaderi tamamen değişmiştir. Tarihi veriler ışığında Myanmar'ın bağımsızlığından sonra ülkeyi yöneten ilk parlamenter hükümet

1948'den 1950'ye ve 1960'tan 1962'ye kadar Arakanlıları (Rohingyaları), Kachin, Kayah, Karen, Mon, Rakhin ve Shan etnik grupları gibi bir etnik grup olarak kabul etmiştir. Fakat 1962'den sonra askeri yönetim, Müslümanların bölgedeki varlığını tehlikeye atmış ve bu grubun yerli olmadığını iddia etmiştir. Tarihin çeşitli zamanlarında bağımsızlık mücadelesine giren Rohingya Müslümanlarının yerli olduğunu ve yüzyıllardır o bölgede olduklarını açıklayan birçok eser yazılmıştır. Myanmar hükümeti bütün bunları reddetmek için yayınlar bastırılmış ve ABD, Japonya ve Bangladeş gibi ülkelerde de bu iddiaları içeren kitaplar yayınlamıştır (Arakan Raporu, 2017: 7).

İnsan Hakları İzleme (Human Rights Watch-2012) raporuna göre, Rohingya 1978'de Bangladeş'e zorla göndermelerinden bir kaç yıl sonra 1982'de ilan edilen Burma Vatandaşlık Yasası, Rohingyaların vatandaşlığını reddetmek için özel olarak tasarlanmıştır. Bu kanuna göre eğer bir kişi Rohingya vatandaşı sayılacaksa o kişinin İngiltere hükümetinin Arakan'a Müslümanları göndermesinden önceki yıl yani 1823'ten önce Myanmar'da atalarının ikamet ettiğini ispatlaması gerekir. Hem de bu kanun üç vatandaşlık kategorisi ortaya çıkarmıştı: Vatandaşlık, yardımcı vatandaşlık ve kendi vatandaşlığına tabi vatandaşlıkları. Vatandaşlık Kaçın, Kayah, Karen, Çin, Burman, Rakhine, Shan, Kaman veya Zerbadee gibi ulusal ırklardan birine mensup kişilere verilir. Atalarının, 1823'ten önce Myanmar'a yerleştiklerini ispatlamayanlara bunu verilmez. Şayet dedesi veya 1823'ten önceki atasının, başka bir ülkenin vatandaşı olması durumunda yardımcı vatandaşlık statüsü verilmektedir. Zamanla bu yasalar değiştirilerek nitelikli hale getirilir. Vatandaşlığa tabi vatandaşlık ise yalnızca bu türden bir Burma vatandaşlığına sahip en az bir ebeveyni veya 1948'de kazanılan Myanmar bağımsızlığından önce ailelerinin Burma'ya gelip ikamet ettiğini ispatlayanlara verilir.

Tarihi Açından Çatışmanın Temel Algıları

Yukarıda bahsedildiği gibi, II. Dünya Savaşı sırasında yerel Arakan toplumu ikiye bölünmüştür. Budist Arakanlılar, Japon kuvvetleri tarafından desteklenen milliyetçi ve anti-sömürgeci partiyle birlik olmuştur. Buna karşılık Müslüman Arakanlılar, İngilizlerden destek alıp savaşa katılmışlardır. Neticede Müslümanlar ve Budistler arasındaki çok yönlü problemler savaş sona erdikten sonra bile devam etmişti ve her iki grup da savundukları güçleri (Japonlar ve İngilizler) terk etmemişlerdir. Fakat II. Dünya Savaşı sırasında Burma'da birbirleriyle savaşan ana güçler (İngilizler ve Japonlar) bir barış anlaşması imzalayıp tarafsız kalmaktan yana olurken Müslümanlar ve Budistler kendi aralarındaki çatışmaları daha ileri bir seviyeye taşımışlardır (Università della Calabria, 2013/2014).

Öte yandan tarihte Arakan bölgesindeki Müslüman nüfusun, çoğunlukla Doğu Pakistan'dan (günümüzde Bangladeş) gelen Bengalli göçmenlerden ve İngilizler döneminde göç eden Hintlilerden oluştuğu söylenmektedir. Bu göç teorisi, Arakan Müslümanlarının güçlü bir Bengalce lehçesi olan 'Çitagong lehçesi' ile konuşmaları ve 1971'den önceki yıllarda Doğu Pakistan'dan göç etmeleri sebebiyle 'Bengalli yasadışı göçmen' olarak görülmeleri sonucuna dayanmaktadır (Ahmad, 2010).

Ayrıca, Mücahid direnişinin ortaya çıkışının kökenlerine bakıldığında Myanmar hükümetinin bazı baskıcı uygulamaları görürüz. Tarihi Yegar (1972), bağımsızlığından sonra Myanmar hükümeti Müslümanları askerlik, kamu personeli, polis ve muhafazlık görevlerinden alıp yerlerine Arakanlı Budistleri atayarak tam bir ayrımcılık örneği sergilemiştir. Bunun yanında Budizm'i Myanmar'ın resmi dini olarak ilan ettikten sonra, hükümet birçok Müslüman subayı öldürerek yerlerine Budistleri atamak için bazı özel planlar yapmıştır. Müslüman çoğunluğunu azaltmak amacıyla Budistleri Myanmar'daki merkez şehirlerinden Arakan'a götürmek için büyük çabalar harcanmıştır. Rohingyaların hareket özgürlüğü ciddi bir şekilde kısıtlanmış ve bunların büyük bir kısmı Burma vatandaşlığından çıkarılmıştır. Ayrıca iki çocuk sınırlamasına tabi tutulmuşlardır. Rohingyaların, yol yapım çalışmalarında ve askeri kamplarda zorunlu işçiler olarak çalıştırılmaya devam edildiği iddia edilmektedir (Islam, 2012).

Akanda (2013), Arakan'da 1947 yılında yapılan mücahid hareketlerinin sebebi olarak, 1942'de II. Dünya Savaşı sırasında Minakya ve Mrauk-U ilçelerinde yaklaşık beş bin Müslüman Arakanlı'nın Budistler tarafından öldürülmesini göstermektedir. Bu şiddet olayı, Arakan'ın kuzeyinde bulunan İngiliz himayesi altındaki silahlı Müslüman grupların geri çekilmesinden sonra Japonların bölgeyi istila ederek orada tampon bölge oluşturması yüzünden gerçekleşmiştir.

Bu olaylar gelişirken 1946'da Arakanlı Müslümanlar Pakistan lideri Muhammed Ali Cinnah'tan bölgelerinin Pakistan'a bağlanması için yardım istemişlerdir. İki ay sonra Kuzey Arakan Müslüman Birliği kurulmuş ve Burma hükümetinden bağımsız bir yönetim talep etmişlerdir. Burma yönetimi bu isteği reddetmiştir. Bunun üzerine Arakanlı Müslümanlar savaş ilan etmişlerdir (Yunus, 2010, s. 82-83). Bu sırada Bangladeş sınırındaki bölgelerde Müslüman isyancılar ile Burma ordusu arasında çatışmalar yaşandığı bilgileri aktarılmaktadır.

Bu gelişmeler sonucunda 1948 yılının Kasım ayında Müslümanlar tarafından sıkıyönetim ilan edilmiştir. Ancak Burma ordusu bölgeye yeni askeri birlikler sevk etmiştir ve Müslümanların ayaklanması bastırılmıştır. Mücahidler, Arakan'ın kuzeyindeki ormanlara çekilmişlerdir. Burma hükümeti, bu bölgede huzursuzluğun devam etmemesi için 1951-1954 yılları arasında operasyonları devam ettirmiş ve Müslüman liderlerin çoğu ya yakalanmış ya da öldürülmüştür. Diğer yandan, Pakistan ve Burma arasındaki görüşmelerden sonra Doğu Pakistan sınırındaki isyancıların yakalanıp Burma hükümetine teslim edileceğine dair anlaşma imzalanmıştır. Bunun üzerine Pakistan hükümetinden de umudunu kesen Müslümanların mücadeleyi başarıya ulaştırma ihtimali kalmamış ve mücahitlerin çoğu 1961 yılına kadar teslim olmuşlardır (Yegar, 1972: 98-100; Yunus, 2010:96-97).

Bangladeş Ve Myanmar Arasında Göçmenlik Tartışmasına Tarihsel Bir Cevap

Bangladeş ve Myanmar (Arakan) arasında göç meselesi tartışmaya açık bir husustur. Fakat, biz şimdi bunu mülteci sorunu olarak nitelemeliyiz. (Çünkü göç kavramı toplumsal, ekonomik ve siyasal nedenlerle kendi yerleşim yerini bırakarak başka bir yerleşim yerine gitmektir. Mülteci kavramı ise bir yere gidip oraya sığınma manasına gelir). Bu mülteci sorununun içinde yaşayanlar (Rohingyalar), Myanmar'ın vatandaşı (tarihsel verilere göre) olup Bangladeş'e sığınmıştır. Aslında, resmi olarak 1978 yılında Burma Sosyalist Program Partisi (BSPP) askeri yönetimi yüzünden başlayan bu sorun bugüne kadar (2018) gelmiştir. Şimdi, kısaca bu tartışmayı tarihsel açıdan incelemek istiyoruz.

Araştırmacı Anand (1978) mülteci sorununun başlangıcını şöyle anlatıyor: "Burma'dan 200 binin üstünde mülteci iki ay boyunca Bangladeş'e geçti. Çoğunluğu sınırda yaklaşık 300 çadırılık kamplarda bulunuyordu. Onlar, Burma otoritesinin Arakan bölgesinde yaşayan Müslümanlara karşı zulüm, işkence, taciz ve aşırılıkları sebebiyle geldiklerini söylemişlerdir. Ayrıca mülteciler kaçmak istedikleri zaman Burma ordusu ve göçmen bürosu yetkilileri tarafından farklı acımasızlıklara maruz kaldıklarını ve aynı yetkililerin Arakan'daki Müslüman azınlığı kasıtlı olarak tahliye ettiğini bildirmişlerdir. Bangladeş Başbakanı Ziaur Rahman (eski Bangladeş Başbakanı), Myanmarlı Müslümanların uğradığı insanlık dışı tahliyeyi dünya kamuoyuna duyurdu."

Burma hükümeti de, kaçan Müslümanların ve Bangladeş hükümetinin iddialarının aksine, Müslümanların kendi vatandaşları olmadığını ileri sürdü. Anand'ın makalesine göre, Burma hükümetinin cevabı şu şekildeydi:

"..... Mülteciler, aslında yasadışı göçmenler veya kanun (Vatandaşlar Kanunu) kaçaklarıdır. Sözde mültecilerin, Burma sınırına yasa dışı olarak yerleşmiş olan Bangladeş vatandaşları oldukları öne sürüldü. Resmi Burma News Agency'ye (NAB) göre, "Bengallilerin Myanmar'a (Arakan) giriş kayıt belgelerinin eksikliği ve aynı zamanda kimlik kartlarının olmaması sebebiyle Myanmar'dan kaçtıkları belirtilmiştir. 'Nagamani' (vatandaşlık inceleme kodu) kodu adı verilen inceleme sürecinden sonra, Sakinlerin tam vatandaş olanları ile yabancı statüsünde olanlarını ayırmak için 17 Mart 1977'den itibaren bölge boşaltılmaya başlanmıştır" (Anand, 1978).

Yukarıdaki iki paragraf, iki komşu ülkenin yalnızca bu problemin içinde nasıl sürüklendiğini değil, aynı zamanda bu probleme ne kadar farklı tepki gösterdiklerini de ortaya koymaktadır. Bangladeş hükümeti, Rohingya Müslümanlarını Bangladeş'e göndermek için aşırı güç kullandığı gerekçesiyle Burma hükümetini kınamıştır.

Şimdi, konuyla ilgili tarihsel arka planı ortaya koyacağız. Rohingyaların Bangladeş'ten geldiğini iddia eden Myanmar hükümetinin iddialarının yersiz olduğunu ortaya koymak için daha eski dönemlere bakabiliriz. IX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başlarında İngilizlerin Hindistan'daki devlet kuralları ve ekonomi politikası nedeniyle Bengalli, Asam ve Tripuralı (Hindistan) halkının, az nüfuslu ve tarımsal açıdan daha verimli topraklara sahip olan Arakan'a farklı farklı amaçlar için göç ettikleri bilinmektedir. İngilizlerin Doğu Hindistan Şirketi (EIC), Arakan devletini Bengal idaresi altına

aldıktan sonra bölgeler arasında herhangi bir sınır ve sınırlama yoktu. 1900'lü yılların başında, özellikle Çitagong bölgesinden binlerce Bengalli, Arakan'a göç etti. Öte yandan, binlerce Arakanlı, aynı zamanda Çitagong bölgesine yerleşti. Arakan'da 1872'de Müslümanların sayısı 99846 iken 1881'de 168881'e ulaşmıştır. Ancak, 1891'de Burma genelinde gerçekleştirilen ilk nüfus sayımına göre, aşağı Burma'nın (Arakan civarı) Müslüman nüfusu 210649'a ulaşmıştır. Burma'da toplam Müslüman nüfusu ise toplam 253640 olmuştur (Yegar, 1972: 115-16). Burada sadece Müslümanların sayısını aktardık ancak, onlarla beraber Hindularda yaşamaktaydı.

Bu göç dalgası aslında Hindistan'dan Arakan'ın çeltik tarlalarına ucuz iş gücü sağlamak içindi. Bu göç dalgası Çitagong'dan Arakan'ın batı bölgelerine kadar ulaşmıştı. Çünkü Hint göçü sadece Burma'ya değil, aynı zamanda diğer ülkelere de gerçekleşmiştir. Rahman (2015), XX. yüzyılın başında Hintlilerin yılda çeyrek milyona yakın sayıyla Burma'ya göç ettiğine dair kayıtlar da mevcuttur, diyor. O zaman, bu veriler ışığında denilebilir ki, Bangladeş bir devlet olarak, bu göç hareketlerinden yaklaşık 50-70 yıl sonra 1971'de bağımsız bir devlet olmuştur. Peki, bu dönem (50-70 yıl) içerisinde İngilizlerin göç ettirdiği insanların mesuliyetini niçin Bangladeş'in üstlenmesi istenmekte ve Rohingyaların niçin sadece Bangladeşli oldukları iddia edilmektedir? Bu durumda 1947'de bölünen Hindistan ve Pakistan'ın da bunun mesuliyetini taşıması gerekmez mi? Sadece sınır komşusu olmasından dolayı neden her zaman Bangladeş Rohingya mültecilerinin yüklerini taşımak zorunda kalmaktadır?

Tablo: Aşağıdaki tabloda ülkelere mülteci olarak sığınan Rohingyaların sayısı verilmiştir.

Ülkeler	Sayılar
Myanmar (Rakhine)	1000000
Bangladeş	950000
Pakistan	350000
Malezya	150000
Suudi Arabistan	200000
Tayland	5000
Hindistan	40000
Birleşik Arap Emirlikleri	10000
Endonezya	1000

(Kaynak: Al Jazeera And News Agencies, 2017; Albert, 2018).

Myanmar'daki Budizm İle Şiddet İlişkisi

Agresif düşünceler tüm Budist öğretilere zararlıdır. Budist rahiplere öğretilen ahlaki ilkeler arasında en önde geleni öldürmeme ilkesidir. Öyleyse, Budist rahipler niçin Müslümanlara karşı kışkırtıcı konuşmalar yapmakta ve hatta onlarca kişinin öldürüldüğü olaylara şahsen katılmaktadır? Ortada garip bir durum mevcuttur. Zira Asya'da bulunan iki ülkede (Sri Lanka ve Myanmar) İslam tehditle karşı karşıya değildir. İki ülkede, küçük bir azınlık olan Müslümanlar genelde barışçı bir tavra sahiptir. Sri Lanka'da olayları tetikleyen olay ise helal kesim tartışması olmuştur. Rahiplerin liderliğinde Budist Tugay isimli grup buna karşı mitingler düzenlemiştir. Bu mitingde doğrudan eylemler yapılmasını ve Müslüman işyerlerine boykot uygulanması çağrısı yapılmıştır. Sri Lanka'daki olaylar sırasında Müslümanlar arasında can kaybı olmamıştır. Ancak Myanmar'da çok daha ciddi bir tablo ortaya çıkmış, hükümetin de desteği ve bazı faaliyetlere teşvikiyle şiddet ortaya çıkmıştır (NTV, 2013).

Myanmar’da Müslümanlara yönelik saldırıların *Ashin Wirathu* isimli bir Budist rahip tarafından provoke edilmiş olması dikkate şayandır. 2003 yılında dinî nefret kışkırtıcılığından hapse giren bu rahip, kendisini “Budist bin Ladin” olarak adlandırmaktadır. Wirathu gibi Budist rahipler, halk nezdinde güçlü bir meşrutiyet unsuru olarak görüldükleri için yöneticiler tarafından da desteklenip himaye edilmektedir. Myanmarlı liderler, tarih boyunca Budizm adına her türlü şiddeti meşru gösterip Budizm’i milli kimliğin temel unsurlarından biri haline getirmişlerdir. Bu doğrultuda Müslüman karşıtı görüşler halkın bazı kesimleri arasında da karşılık bulmaya başlamıştır. Çoğunlukta olmalarına rağmen Budistler kendi dinlerinin ve milli birliklerinin tehdit altında olduğunu düşünmektedirler. Dünyanın dört bir yanında şiddetle İslam arasında bağ kurulurken Budistler de muhtemelen bu konjonktürde ‘altta kalmamaları gerektiği’ kanaatindedirler. Bu durum pasifist öğretiyeye dayandığı düşünülen Budizm’in şiddet eylemlerine gerekçe sunan bir dine dönüştürüldüğü anlamına gelmektedir (Bayram ve Yaylar, 2016).

Bu pasifist Budist Rahipler (safran rengi cübbeleri giymiş olanlar) ağırlıklı olarak ordu gibi halk tarafından çok saygı görülen bir gruptur. 2 Eylül 2015’te Man Dalay’da başlayan ve iki gün süren bir gösteri sırasında, keşiş tarikatı da dahil olmak üzere binlerce kişi eski Başbakan Thein Sein’in desteğini almıştır. Burada Rohingya’lıları üçüncü dünya ülkelerine (Bangladeş ve Myanmar dışında) yeniden yerleştirme önerisi sunulmuştur. Baş Rahip vatandaşları başbakana destek vererek ülkeyi kurtarmaya çalışmıştır.

Ayrıca 15 Ekim 2015’te binlerce Budist keşiş, İİT’nin (İslam İş birliği Teşkilatı) bir irtibat ofisi açmaya yönelik planına karşı protesto gösterileri düzenlemek için ülkenin en büyük iki şehri olan Yangon ve Mandalay istikametine yürümüştür. Bu protestocuların pankartlarında şu ifadeler mevcuttu: “İİT çık”, “İİT yok”. Hükümet taleplerini kabul etmedikçe, yani İİT’nin göreve başlamasına engel olunmadığı sürece gösterilerin devam edeceğini söylemişlerdir. Rahipler, İİT’i yalnızca Rohingya’nın acentesi olarak çalışmakla suçlamıştır. Papazların dağılmasından birkaç saat sonra, Thein Sein’nin ofisi, halk buna karşı olduğu için İİT’nin görevine başlamasına izin verilmeyeceği yönünde bir açıklama yapmıştır. Açıklamanın protestoya sonucu mu, yoksa önceden mi hazırlanmış olduğu belli değildir (Kipgen, 2013).

Arakan’da sürdürülen bu çatışmayı insan hakları grupları ve demokrasi yanlısı eylemciler özellikle 1991’de Nobel Barış Ödülü alan Ang San Su Çi şiddetle kınamıştır. Su Çi, olayları “çatışan her iki taraf da kusurludur ve hukukun üstünlüğü hâkim olmalıdır” sözleri ile değerlendirmiştir (Harvard Üniversitesi konuşması, 2012). Ayrıca Su Çi, ABD’de gezdiği sırada Harvard Üniversitesi’nde, Rohingya Müslümanlarına karşı insanlık dışı şiddet olaylarına karşı tepki göstermesinin nedenini şöyle anlatmıştır:

“Toplumsal bağlamda her iki tarafın da insan haklarını ihlallerinin bulunduğunu unutmamalıyız. Şiddet olaylarını sadece bir toplumun diğer toplumdan hoşlanmama meselesi olarak değil, tüm insanlığa yapılmış olarak görüyorum ve tüm insan hakları ihlallerini kınıyorum” (Ingber, 2012).

SONUÇ

Arakanlı Müslümanlar, XVIII. yüzyıldan önce Bengal Müslümanları gibi idari faaliyetlerini, devletin özgürlüğünü ve egemenliğini koruyan önemli bir güce sahiptiler. Böyle bir altın çağı görmekteyken yıllardır Müslüman topraklarda yaşayan Rohingya Müslümanlarının, İngilizlerin sömürgecilik döneminde Arakan’a girdiklerini iddia etmek tamamen yanlıcı ve rahatsız edicidir. Fakat 1942 yılından bu yana Müslüman etnik temizleme faaliyetlerinin bir sonucu olarak günümüze kadar ulaşan hadiseler, milyonlarca Rohingya Müslümanının Arakan’dan ayrılmasına neden olmuştur.

Çatışmanın arka planı hakkında konuşurken göz önüne alınması gereken bir diğer unsur, Burma halkının kendi siyasi sadakati ile tutkulu kültürel ve dini kimliklerinin Myanmar’daki diğer milletlere benzememesidir. Dolayısıyla önemli reformlar gerçekleştirildiğinde, onlar geleceğinden endişe etmiştir. Bu yüzden birçok Arakanlı Müslüman, kendi topraklarında Burmanizasyon ve İslamlaştırma arasında bir sıkıştırma durumuna düştüklerini düşünmektedirler.

Bu durumun sebebi olarak Arakan'da Müslümanların, Myanmar hükümeti tarafından yapılan zulümlere ve ayrımcılık politikalarına sessiz kalması gösterilebilir. Uluslararası aktörlerin 2012 ve öncesinde Rohingya mülteci sorunuyla ilgili yaşanan olaylar için gösterdiği tepkiler pek ses getirmediyse de 2017'deki olaylara karşı gösterdikleri tepkiler ses getirmiştir. Devletler düzeyinde değerlendirildiğinde sadece bazı ülkelerin, başta Türkiye Cumhuriyeti Devleti olmak üzere Arakanlıların yanında yer aldığını görmekteyken, bazı batı devletlerinin devamlı olarak ortaya çıkan bu olaylara karşı sessiz kaldığı görülmektedir. Son olarak bu durumun ortaya çıkmasında uluslararası çıkar çatışmalarının etkili olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Ahmad, I. (2010). *The Rohingyas: from stateless to refugee*, Dhaka Üniversitesi, http://www.netipr.org/policy/downloads/20100101_FromStatelessToRefugees_IntiazAhmed.pdf.
- Akhanda. M.R. (2013). *Arakaner Musulmander İtihas*. Dhaka: Bangladesh Co-operative Book Society.
- Al Jazeera and News Agencies. (2017, Eylül 8). *UN: 270,000 Rohingya fled to Bangladesh in two weeks*. <http://www.aljazeera.com/news/2017/09/rohingya-refugee-numbers-bangladesh-surge-270000-170908090357860.html>
- Albert, A. (2018, Nisan 20). The Rohingya Crisis. *Council on Foreign Relation*. <https://www.cfr.org/background/rohingya-crisis>
- Anand, J. P. (1978). *Bangladesh-Refugees from Burma*. Hindistan: Economic and Political Weekly.
- Bayram, M., Yaylar, Y. (2016). Myanmar'daki Budist-Müslüman çatışmasının tarihî dinamikler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 367-373.
- Bayram, M., Yaylar, Y. (2014). Myanmar'daki din çatışması'nın swot analizi. SDE dergisi ve Google akademik makaleleri.
- Dipartimento di Scienze Politiche e Sociali. (2013/2014). *Identity, Conflict, and Statelessness in Southeast Asia*. İtalya: Università della Calabria.
- Göksoy, İ. H. (2016). "Arakan", Ek-I, Ankara: DİA.
- Harvard Üniversitesi. (2012). A Public Address by Daw Aung San Suu Kyi. <http://iop.harvard.edu/forum/public-address-daw-aung-san-suu-kyi>
- Human Rights Watch. (2012, Ağustos 1). The Government Could Have Stopped This" Sectarian Violence and Ensuing Abuses in Burma's Arakan State. *Bangladesh-Myanmar: Human Rights Watch*.
- Ingber, H. (2012, Eylül 29). Aung San Suu Kyi misses an opportunity on Rohingyas. *PRI GlobalPost*. <http://www.pri.org/stories/2012-09-29/aung-san-suu-kyi-misses-opportunity-rohingyas>
- Islam, S.S. (2012). *A Handbook of Terrorism and Insurgency in Southeast Asia*. İngiltere: Edward Elgar Publishing Ltd.
- Kipgen, N. (2013). Conflict in Rakhine state in Myanmar: Rohingya Muslims conundrum. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 33(2), 298-310.
- Medecis Sans Frontieres. (2002, Mart). "10 Years for the Rohingya Refugees in Bangladesh: Past, Present and Future", Hollanda.
- NTV.com.tr. (2013, Mayıs 04). Budistler neden Müslümanları öldürüyor?. http://www.ntv.com.tr/dunya/budistler-neden-muslumanlari-olduruyor,LGzS86ljMUGALfM-ZKd_8g
- Rahman, K.M.A. (2015). Ethno-political conflict: The Rohingya vulnerability in Myanmar, *IJHSS*, 2(1), 288-295.
- Türkiye Diyanet Vakfı. (2017, Aralık). Arakan Raporu. Ankara.
- Ullah, N.M.H. (1995). *Rohingya jatir İtihas*. Dhaka: Bangladesh Co-operative Book Society.
- Yegar, M. (1972). *The Muslims of Burma: A Study of a Minority Group*, İsrail: Otto Harrassowitz.